Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Erasmus+
Ανοίγει δρόμους, αλλάζει ζωές.

Έργο: “Roma Influencers, βάζοντας τέλος στον κύκλο των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας στις κοινότητες των Ρομά”

ROMA INFLUENCERS NETWORK/2024-1-EL01-KA220-ADU-000247507

www.romainfluencersnetwork.eu romainfluencersnetwork@gmail.com Roma Influencers Network Roma_Influencers_Network

Τελική Έκθεση Αξιολόγησης

Συντάκτης: CESIS – Centro de Estudos para a Intervenção Social

“Το σχέδιο "Roma Influencers Network" συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το περιεχόμενο του υλικού είναι αποκλειστική ευθύνη του συγγραφέα και ούτε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Εθνική Μονάδα Συντονισμού Erasmus+ ΙΚΥ, ή οι Εθνικές Μονάδες των άλλων χωρών που συμμετέχουν στο Έργο είναι υπεύθυνες για τη χρήση που μπορεί να γίνει των πληροφοριών που αναφέρονται”.

Περιεχόμενα

I. Εισαγωγή 2

I.1 Η αξιολόγηση και οι στόχοι της 2

I.2. Οι συμμετέχοντες και η διαδικασία αξιολόγησης 3

I.3. Χρονοδιάγραμμα της διαδικασίας αξιολόγησης 4

I.4. Συνοπτική παρουσίαση των δραστηριοτήτων 5

II. Παράρτημα 1 – Αξιολόγηση της Διαχείρισης και της Εταιρικής Συνεργασίας 9

III. Παράρτημα 4 – Εκπαίδευση νέων Roma Influencers: Χαρακτηριστικά των συμμετεχουσών και διερεύνηση των αντιλήψεών τους 13

IV. Παράρτημα 8 – Αξιολόγηση των Ενδιαφερόμενων Μερών (Stakeholders) 19

V. Παράρτημα 9 – Αξιολόγηση Συμμετεχόντων 27

VI. Παράρτημα 10 – Αξιολόγηση των Εταίρων 35

VII. Τελική επισήμανση 38

I. Εισαγωγή

I.1 Η αξιολόγηση και οι στόχοι της

Η παρούσα έκθεση εντάσσεται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έργου «Roma Influencers Network – Breaking the Circle of Early Marriages and Early Motherhood in Roma Communities» (Συμφωνία Επιχορήγησης υπ' αριθ. 2024-1-EL01-KA220-ADU-000247507), το οποίο υλοποιείται στο πλαίσιο του Προγράμματος ERASMUS+.

Το έργο Roma Influencers Network επικεντρώνεται στο ζήτημα των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας στις κοινότητες Ρομά, δίνοντας έμφαση στην ενδυνάμωση και την ευαισθητοποίηση της κοινότητας των Ρομά, ιδίως των γυναικών και των κοριτσιών. Βασικός σκοπός του είναι να προτείνει τρόπους αλλαγής συμπεριφορών και στάσεων, προκειμένου να αντιμετωπιστεί, να περιοριστεί ή να εξαλειφθεί η συγκεκριμένη πρακτική, καθώς και οι επιβλαβείς συνέπειές της.

Η παρούσα έκθεση αξιολόγησης αποτελεί μέρος του Πακέτου Εργασίας 1 (WP1) – Διαχείριση Έργου (Project Management), με επικεφαλής την ΚΛΙΜΑΚΑ (Ελλάδα) και φορέα υλοποίησης τον οργανισμό CESIS (Πορτογαλία). Αποτελεί την τελική έκθεση αξιολόγησης του έργου.

Στη διαδικασία αξιολόγησης συμμετείχαν όλοι οι εταίροι από τις τέσσερις χώρες που απαρτίζουν την κοινοπραξία και εμπλέκονται στις διάφορες δραστηριότητες του έργου: Ελλάδα, Ιρλανδία, Πορτογαλία και Ρουμανία. Συνολικά, στη διαδικασία συμμετείχαν πέντε φορείς.

Η αξιολόγηση έχει τους ακόλουθους **βασικούς στόχους**:

- Τη βελτίωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σχετικά με την υλοποίηση του έργου.
- Τη συλλογή και παροχή πληροφοριών σχετικά με τον βαθμό συμμόρφωσης με τις προγραμματισμένες δραστηριότητες, τα παραδοτέα και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.
- Την παροχή πληροφοριών σχετικά με τον βαθμό επίτευξης των στόχων του έργου.
- Την παροχή πληροφοριών σχετικά με τους συμμετέχοντες, τον βαθμό συμμετοχής τους στις δραστηριότητες του έργου, καθώς και τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν κατά τη διαδικασία αλλαγής συμπεριφορών και στάσεων.
- Τον εντοπισμό των εμποδίων που προέκυψαν κατά την υλοποίηση του έργου, αλλά και των παραγόντων που συνέβαλαν στην επιτυχία του.
- Την κατανόηση του αντίκτυπου του έργου στους εταίρους, στους άμεσα συμμετέχοντες και στα ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders).

Η παρακολούθηση και αξιολόγηση του έργου πραγματοποιείται σε τρεις διακριτές διαστάσεις: Επιχειρησιακή οργάνωση, Υλοποίηση και Αντίκτυπος.

Όσον αφορά την παρακολούθηση της **επιχειρησιακής οργάνωσης του έργου**, αυτή καλύπτει:

- Τις διαδικασίες διαχείρισης και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο της κοινοπραξίας.
- Τις στρατηγικές διάδοσης και προβολής του έργου.

- Την ανάπτυξη και ενίσχυση της εταιρικής συνεργασίας.
- Την υποστήριξη από τον επικεφαλής φορέα διαχείρισης.

Η παρακολούθηση της **υλοποίησης του έργου** αξιολογεί:

- Τον βαθμό υλοποίησης των δραστηριοτήτων που προβλέπονται στα επιμέρους Πακέτα Εργασίας (WPs).
- Τον αριθμό και τα χαρακτηριστικά των αποδεκτών των δραστηριοτήτων που υλοποιήθηκαν (σύγκριση με τους αρχικούς στόχους, ενδεχόμενες αποκλίσεις και αντίστοιχες αιτίες).
- Τον βαθμό συμμετοχής και ανταπόκρισης των αποδεκτών στις υλοποιηθείσες δραστηριότητες.
- Τον εντοπισμό τυχόν παραγόντων που δυσχεραίνουν την υλοποίηση των δραστηριοτήτων σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό.
- Τους παράγοντες που συνέβαλαν στην επιτυχή ανάπτυξη και υλοποίηση του έργου.

Η αξιολόγηση του **αντίκτυπου** επικεντρώνεται στα άμεσα αποτελέσματα του έργου σε επίπεδο:

- Των εταίρων.
- Των αποδεκτών των δράσεων.
- Των ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders), εφόσον υπάρχουν.

Όλες οι πληροφορίες που συλλέγονται βασίζονται σε συγκεκριμένα εργαλεία αξιολόγησης, τα οποία αποστέλλονται στους εταίρους.

I.2. Οι συμμετέχοντες και η διαδικασία αξιολόγησης

Όπως και στην προηγούμενη έκθεση (2025), όλοι οι συνεργαζόμενοι οργανισμοί κλήθηκαν να συμμετάσχουν στη διαδικασία αξιολόγησης. Επιπλέον, στην αξιολόγηση συμμετείχαν άτομα που είχαν λάβει μέρος στις διάφορες δραστηριότητες του έργου, είτε μέσω της άμεσης εμπλοκής τους είτε επειδή μπορούσαν να συνεισφέρουν χρήσιμες πληροφορίες στη διαδικασία αξιολόγησης.

Κατά την τελική αυτή φάση του έργου, αξιολογήθηκαν εκ νέου οι ρυθμίσεις που αφορούν τον συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ των εταίρων, καθώς και οι δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν από το προηγούμενο στάδιο αξιολόγησης και έπειτα.

Συνολικά, η παρούσα έκθεση βασίζεται σε πληροφορίες που συλλέχθηκαν μέσω πέντε παραρτημάτων, τα οποία αποτελούν τη βάση για την ανάλυση που παρουσιάζεται στις επόμενες ενότητες.

Ο οργανισμός CESIS είναι υπεύθυνος για τη συλλογή και ανάλυση των πληροφοριών, καθώς και για τη διάδοση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης. Οι συνεργαζόμενοι φορείς που συμμετέχουν είναι:

- KLIMAKA (Ελλάδα)
- CAIRDE (Ιρλανδία)
- CESIS (Πορτογαλία)
- COOPERACTIVA (Πορτογαλία)
- SASTIPEN (Ρουμανία)

Για ακόμη μία φορά, τα έγγραφα αξιολόγησης διατέθηκαν ηλεκτρονικά μέσω της πλατφόρμας Google Forms, ώστε κάθε συμμετέχων να έχει εύκολη πρόσβαση και να μπορεί να συμπληρώσει το σχετικό ερωτηματολόγιο. Συλλέχθηκαν όλες οι απαντήσεις και ακολούθησε η ανάλυση των πληροφοριών.

Κατά την ερμηνεία των ευρημάτων θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ορισμένοι περιορισμοί. Οι συμμετέχοντες και τα ενδιαφερόμενα μέρη προσεγγίστηκαν από τους συνεργαζόμενους οργανισμούς, ενώ ο αριθμός των απαντήσεων ήταν περιορισμένος και η κατανομή τους μεταξύ των χωρών δεν ήταν ισομερής. Ως εκ τούτου, τα ευρήματα αποτυπώνουν τις απόψεις όσων ανταποκρίθηκαν και δεν θα πρέπει να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά του συνόλου των συμμετεχόντων στο έργο ή των κοινοτήτων Ρομά.

Επιπλέον, η αξιολόγηση καταγράφει κυρίως τον βαθμό ικανοποίησης και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη δυνητική συμβολή του έργου στην αλλαγή. Χωρίς μακροπρόθεσμη παρακολούθηση, δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθεί εάν οι δραστηριότητες οδήγησαν σε διαρκείς αλλαγές συμπεριφοράς ή σε μείωση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

I.3. Χρονοδιάγραμμα της διαδικασίας αξιολόγησης

Η παρούσα έκθεση σηματοδοτεί το τελικό στάδιο της διαδικασίας αξιολόγησης. Κατά την ημερομηνία σύνταξης της έκθεσης, όλες οι προγραμματισμένες δραστηριότητες έχουν ολοκληρωθεί.

Από τον Ιούλιο του 2025 έχει υλοποιηθεί ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, στην πραγματοποίηση των οποίων συμμετείχε μεγάλος αριθμός ατόμων. Στο παρόν στάδιο, επιδιώκεται η καταγραφή των απόψεών τους σχετικά με το έργο, τα επιτεύγματά του και τον ενδεχόμενο μακροπρόθεσμο αντίκτυπό του.

Το χρονοδιάγραμμα των δραστηριοτήτων υπέστη ορισμένες τροποποιήσεις, με αποτέλεσμα να μην καταστεί δυνατή η συλλογή ανατροφοδότησης από όλους τους εταίρους κατά τον Ιούλιο του 2026. Καθώς ορισμένες δραστηριότητες πραγματοποιήθηκαν μόλις τον Σεπτέμβριο, η διαδικασία αξιολόγησης ολοκληρώθηκε τελικά τον ίδιο μήνα.

Ωστόσο, ο CESIS ζήτησε από τους εταίρους να συμπληρώνουν τις αντίστοιχες αξιολογήσεις τους σταδιακά, ανάλογα με την ολοκλήρωση των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων.

Η τελευταία αυτή αξιολόγηση παρέχει επίσης τη δυνατότητα επανεξέτασης ορισμένων πτυχών του έργου, ιδίως όσον αφορά τον συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ των εταίρων, ενώ παράλληλα επιτρέπει τη συλλογή πρόσθετης ανατροφοδότησης και τεκμηριωμένων στοιχείων.

Για τον λόγο αυτό, η παρούσα έκθεση περιλαμβάνει πληροφορίες από παραρτήματα που δεν είχαν συμπεριληφθεί στην προηγούμενη έκθεση, συγκεκριμένα από τα Παραρτήματα 8, 9 και 10.

I.4. Συνοπτική παρουσίαση των δραστηριοτήτων

Η παρούσα ενότητα παρέχει μια σύντομη επισκόπηση των δραστηριοτήτων που αξιολογούνται στην παρούσα τελική έκθεση.

Εκπαίδευση των Roma Influencers

Η εκπαίδευση των γυναικών Ρομά αποτέλεσε μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις του έργου, όχι μόνο ως προς τον εντοπισμό γυναικών που διέθεταν το κατάλληλο προφίλ και ήταν πρόθυμες να συμμετάσχουν στο έργο, αλλά και ως προς τη διασφάλιση της συνεχούς συμμετοχής τους έως την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα υλοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2025, με τη συμμετοχή συνολικά 25 γυναικών. Το προφίλ των συμμετεχουσών, καθώς και η αξιολόγησή τους σχετικά με την εκπαιδευτική διαδικασία, παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη έκθεση αξιολόγησης.

Τον Μάιο του 2026, η εταιρική σύμπραξη ήρθε αντιμέτωπη με μία ακόμη σημαντική πρόκληση: τον εντοπισμό νέων γυναικών που θα μπορούσαν να συμμετάσχουν σε έναν επιπλέον κύκλο εκπαίδευσης, στον οποίο οι γυναίκες που είχαν ολοκληρώσει την αρχική εκπαίδευση θα αναλάμβαναν οι ίδιες ενεργό ρόλο.

Οι ήδη εκπαιδευμένες Roma Influencers υποστήριξαν και καθοδήγησαν τις νέες συμμετέχουσες (New Roma Influencers), βοηθώντας τες να αναπτύξουν τις δεξιότητες και την αυτοπεποίθηση που απαιτούνται, προκειμένου να αναλάβουν ενεργό ρόλο ως φορείς επιρροής στις κοινότητές τους.

Η νέα αυτή εκπαιδευτική διαδικασία βασίστηκε στις βάσεις που είχαν ήδη θέσει οι υφιστάμενες Influencers μέσα στις κοινότητες Ρομά. Στον δεύτερο αυτό κύκλο εκπαίδευσης συμμετείχαν συνολικά 26 γυναίκες Ρομά.

Εθνικές και διακρατικές προτάσεις πολιτικής

Οι προτάσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας αναπτύχθηκαν επίσης από κοινού από το σύνολο της εταιρικής σύμπραξης, με αποτέλεσμα την εκπόνηση τεσσάρων εθνικών εκθέσεων και μίας συγκριτικής έκθεσης, στην οποία αναλύονται οι πληροφορίες που παρασχέθηκαν από τις συμμετέχουσες χώρες.

Στόχος των τεσσάρων εθνικών εκθέσεων ήταν ο προσδιορισμός προτάσεων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και να αξιοποιηθούν από τους αρμόδιους φορείς, ιδίως από επαγγελματίες και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής.

Η ενδυνάμωση των κοριτσιών και των γυναικών Ρομά κατέχει κεντρική θέση στις προτάσεις πολιτικής όλων των χωρών, παράλληλα με την ανάγκη για ενίσχυση του θεσμικού συντονισμού και για παρεμβάσεις που βασίζονται στον διάλογο και στην ευαισθητοποίηση

με πρωτοβουλία των ίδιων των κοινοτήτων. Η εκπαίδευση και η υγεία αναδεικνύονται επίσης ως βασικοί τομείς παρέμβασης.

Εκστρατεία ευαισθητοποίησης

Οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης αποτέλεσαν ένα πιο φιλόδοξο στάδιο ως προς το εύρος των δραστηριοτήτων που υλοποιήθηκαν.

Στο πλαίσιο των εκστρατειών, οι Roma Influencers επισκέφθηκαν οικισμούς Ρομά, όπου οι οικογένειες είχαν συμφωνήσει να βιντεοσκοπηθούν και να φωτογραφηθούν, πάντοτε κατόπιν προηγούμενης συγκατάθεσής τους.

Οι εκστρατείες περιλάμβαναν επίσης την παραγωγή σύντομων βίντεο, στα οποία οι Roma Influencers συζητούσαν με τις οικογένειες ζητήματα σχετικά με τη μητρότητα και τους πρώιμους γάμους, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο των γυναικών.

Οι Roma Influencers υλοποίησαν τις εκστρατείες αυτές αναλαμβάνοντας τον ρόλο φορέων κοινωνικής αλλαγής και προωθώντας μια πιο συμπεριληπτική προσέγγιση, η οποία δίνει μεγαλύτερη προβολή και αναγνωρισιμότητα στη φωνή των γυναικών.

Αντί να παραμένουν παθητικοί παρατηρητές της ίδιας τους της κοινωνικής πραγματικότητας, οι γυναίκες και τα κορίτσια Ρομά ενθαρρύνθηκαν να αναλάβουν ενεργό ρόλο ως Influencers, ευαισθητοποιώντας την κοινότητα σχετικά με τους πρώιμους γάμους και αναδεικνύοντας, τόσο για τις ίδιες όσο και για τις υπόλοιπες γυναίκες και τα κορίτσια, ότι υπάρχουν εναλλακτικές διαδρομές και ευκαιρίες που μπορούν να συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός καλύτερου μέλλοντος.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα υλοποιήθηκε και στις τέσσερις χώρες.

Εθνικά εργαστήρια (National Workshops)

Στις τέσσερις χώρες της εταιρικής σύμπραξης πραγματοποιήθηκαν εργαστήρια με θεματικό αντικείμενο τους πρώιμους γάμους και την πρώιμη μητρότητα.

Σε κάθε χώρα πραγματοποιήθηκε ένα εργαστήριο, με εξαίρεση την Πορτογαλία, όπου διοργανώθηκαν δύο.

Στα εργαστήρια συμμετείχαν εκπρόσωποι τοπικών, περιφερειακών και εθνικών αρχών, μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ), καθώς και διάφοροι άλλοι ενδιαφερόμενοι φορείς με σχετικό ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο ζήτημα.

Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων πραγματοποιήθηκαν παρουσιάσεις των εθνικών ερευνητικών μελετών και της διακρατικής έκθεσης σχετικά με τους πρώιμους γάμους και την πρώιμη μητρότητα. Παράλληλα, προβλήθηκαν σύντομες ταινίες που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο των εκστρατειών ευαισθητοποίησης, ενώ δόθηκε η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να ανταλλάξουν απόψεις, να προβληματιστούν και να καταθέσουν προτάσεις σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

Οδηγός Καλών Πρακτικών (Good Practices Guide)

Κάθε μία από τις τέσσερις συμμετέχουσες χώρες εκπόνησε τον δικό της Οδηγό Καλών Πρακτικών, με στόχο τον εντοπισμό και την ανάδειξη αποτελεσματικών πρακτικών που μπορούν να συμβάλουν στην πρόληψη και αντιμετώπιση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

Μέσα από τη συγκέντρωση καλών πρακτικών που είναι τόσο εφαρμόσιμες όσο και ρεαλιστικές, οι συγκεκριμένοι οδηγοί αποσκοπούν στο να αποτελέσουν πρακτικά εργαλεία, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και από διαφορετικούς οργανισμούς και θεσμικούς φορείς. Παράλληλα, μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης για μελλοντικές δράσεις, αξιοποιώντας πρακτικές που έχουν ήδη αναγνωριστεί ως επιτυχημένες.

Οι εθνικοί Οδηγοί Καλών Πρακτικών αναπτύχθηκαν με βάση πέντε βασικά ερωτήματα:

1. Γιατί θεωρείτε ότι η συγκεκριμένη πρακτική είναι ιδιαίτερα επιτυχημένη;

2. Ποια τεκμήρια αποτελεσμάτων μπορείτε να παρουσιάσετε, είτε ποσοτικά είτε ποιοτικά;

3. Ποια ήταν τα σημαντικότερα συμπεράσματα και διδάγματα που προέκυψαν;

4. Ποιες προϋποθέσεις είναι απαραίτητες για την αναπαραγωγή και εφαρμογή της συγκεκριμένης πρακτικής σε ένα διαφορετικό περιβάλλον;

5. Ποια θα ήταν η βασική σας σύσταση προς οργανισμούς που επιθυμούν να υλοποιήσουν μια παρόμοια πρωτοβουλία;

Κάθε χώρα ανέπτυξε τον δικό της οδηγό με βάση τα παραπάνω ερωτήματα.

Με την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας, δημιουργήθηκε ένας Διακρατικός Οδηγός Καλών Πρακτικών (Transnational Good Practices Guide), ο οποίος συγκεντρώνει τις εθνικές πρακτικές που εντοπίστηκαν από τους εταίρους, καθώς και ευρωπαϊκές και διακρατικές πρακτικές που κρίθηκαν σχετικές με την πρόληψη των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας στις κοινότητες Ρομά.

Οι πρακτικές που περιλαμβάνονται στον Οδηγό παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία ως προς τη φύση και το αντικείμενό τους και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα τομέων, όπως:

- Εκπαιδευτικά προγράμματα.

- Διαπολιτισμική διαμεσολάβηση.

- Προαγωγή της υγείας.

- Υποστήριξη μεταξύ ομοτίμων (peer support).

- Συμμετοχική έρευνα.

- Συνεργατική διακυβέρνηση.

- Ενίσχυση των οργανώσεων Ρομά.

- Ανάπτυξη δημόσιων πολιτικών.

Έκθεση / Φεστιβάλ (Exhibition / Festival)

Παράλληλα με τα εργαστήρια, τα Φεστιβάλ αποτέλεσαν μία από τις τελικές δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν στις τέσσερις χώρες της εταιρικής σύμπραξης.

Σκοπός των εκδηλώσεων αυτών ήταν η προβολή και ανάδειξη του έργου που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος. Περιλάμβαναν έκθεση του φωτογραφικού υλικού που δημιουργήθηκε, κυρίως κατά τη διάρκεια των εκστρατειών ευαισθητοποίησης, καθώς και προβολή και διάδοση των βίντεο που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του έργου.

Με τον τρόπο αυτό δόθηκε η δυνατότητα σε ένα ευρύτερο κοινό να γνωρίσει το έργο που πραγματοποιήθηκε και, παράλληλα, να ευαισθητοποιηθεί περισσότερο σχετικά με μια κοινωνική πραγματικότητα που εξακολουθεί να παραμένει ανεπαρκώς γνωστή.

Επιπλέον, δημιουργήθηκε μια διακρατική ταινία-ντοκιμαντέρ, η οποία απέσπασε ιδιαίτερα θετικές κριτικές και θερμή υποδοχή. Έλαβε αρκετές τιμητικές διακρίσεις και υποψηφιότητες και τελικά απέσπασε βραβείο στο 13ο Διεθνές Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Ιεράπετρας 2026.

Αναμφίβολα, η συγκεκριμένη δραστηριότητα αποτέλεσε μία από εκείνες που συνέβαλαν σημαντικότερα στη διάδοση και την προβολή του έργου, αποτελώντας ταυτόχρονα πηγή ιδιαίτερης υπερηφάνειας για το σύνολο της εταιρικής σύμπραξης.

ΙΙ. Παράρτημα 1 – Αξιολόγηση της Διαχείρισης και της Εταιρικής Συνεργασίας

Το παρόν παράρτημα αποσκοπεί στην αξιολόγηση του συντονισμού και της διαχείρισης του έργου σε διάφορες επιμέρους πτυχές, καθώς και της εταιρικής συνεργασίας και της συμμετοχής κάθε εταίρου στις δραστηριότητες. Μέσω της διαδικασίας αυτής καθίσταται δυνατός ο εντοπισμός των προσδοκιών των εταίρων, των παραγόντων επιτυχίας, αλλά και των εμποδίων που προέκυψαν.

Η αξιολόγηση βασίζεται σε ανώνυμες απαντήσεις, χωρίς να είναι δυνατή η ταυτοποίηση της χώρας από την οποία προέρχεται κάθε απάντηση.

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ:

Ιούλιος 2025 και Ιούλιος 2026.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2026

Στα μέσα Ιουλίου, το Παράρτημα 1 απεστάλη σε όλες τις ομάδες. Ζητήθηκε η υποβολή μίας απάντησης ανά συνεργαζόμενο φορέα, δηλαδή συνολικά πέντε απαντήσεων.

Όσον αφορά **τη διαχείριση του έργου**, τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ένα γενικό επίπεδο ικανοποίησης από το σύνολο των εταίρων. Η αξιολόγηση της ποιότητας του συντονισμού και της διαχείρισης του έργου ήταν πολύ θετική σε όλα τα εξεταζόμενα σημεία, γεγονός που υποδηλώνει ότι τα υψηλά επίπεδα ικανοποίησης διατηρήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του έργου.

Αξιολογούμενο στοιχείο	Πολύ καλή
1. Διαδικασία επικοινωνίας με τους εταίρους	5
2. Διαδικασία λήψης αποφάσεων	5
3. Αποσαφήνιση των στόχων των συναντήσεων	5
4. Συνολική λειτουργία των συναντήσεων	5
5. Γενική υποστήριξη	5

Σε σχέση με **την εταιρική συνεργασία**, οι εταίροι εξέφρασαν επίσης θετική αξιολόγηση. Όλα τα εξεταζόμενα στοιχεία έλαβαν πολύ καλή βαθμολογία. Πρόκειται για βελτίωση σε σύγκριση με την προηγούμενη έκθεση, στην οποία η διαδικασία επίλυσης προβλημάτων δεν είχε συγκεντρώσει την πλήρη ικανοποίηση όλων των συνεργαζόμενων οργανισμών.

Αξιολογούμενο στοιχείο	Πολύ καλή
1. Επικοινωνία και συντονισμός μεταξύ των εταίρων	5
2. Διαδικασία επίλυσης προβλημάτων	5
3. Συνολική λειτουργία της εταιρικής συνεργασίας	5
4. Γνώση του ρόλου και των προσδοκώμενων αρμοδιοτήτων του κάθε οργανισμού	5

Η συμμετοχή κάθε εταίρου, και ειδικότερα ο συνολικός βαθμός ικανοποίησης σχετικά με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων του έργου, αξιολογήθηκε επίσης θετικά.

Πώς θα αξιολογούσατε τον συνολικό βαθμό ικανοποίησής σας σχετικά με την υλοποίηση των δραστηριοτήτων του έργου κατά τη συγκεκριμένη περίοδο;

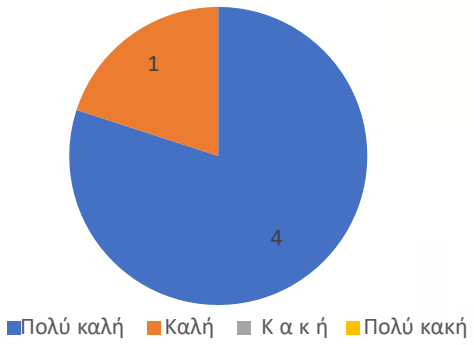

Ορισμένοι εταίροι ήταν σε θέση να προσδιορίσουν παράγοντες που συνέβαλαν στην **επιτυχή ανάπτυξη** του έργου. Δύο εταίροι εξέφρασαν την αντίθετη άποψη. Ωστόσο, οι περισσότεροι από τους παράγοντες επιτυχίας που αναφέρθηκαν σχετίζονται κυρίως με την ποιότητα των παραδοτέων, την εξωτερική αναγνώριση του έργου και τον ρόλο όλων των εταίρων.

Οι παράγοντες επιτυχίας που επισημάνθηκαν ήταν οι ακόλουθοι:

- Η ενεργός συμμετοχή και η δέσμευση όλων των εταίρων.
- Η παραγωγή παραδοτέων υψηλής ποιότητας, τα οποία ανταποκρίνονται στους στόχους του έργου.
- Η διασφάλιση της βιωσιμότητας των αποτελεσμάτων του έργου και μετά τη λήξη της περιόδου υλοποίησής του.
- Η εξειδίκευση των διαφορετικών οργανισμών σε επιμέρους τομείς, η οποία επέτρεψε τη συμπληρωματικότητα των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους.

- Η προβολή του ντοκιμαντέρ του έργου από τα μέσα ενημέρωσης, η οποία ανέδειξε τον αντίκτυπο και τη σημασία του συγκεκριμένου κοινωνικού ζητήματος.

Όπως και στην περίπτωση των παραγόντων επιτυχίας, δύο εταίροι εντόπισαν ορισμένα **εμπόδια** στην ανάπτυξη και υλοποίηση του έργου.

Είστε σε θέση να προσδιορίσετε εμπόδια που δυσχέραναν την υλοποίηση του έργου;

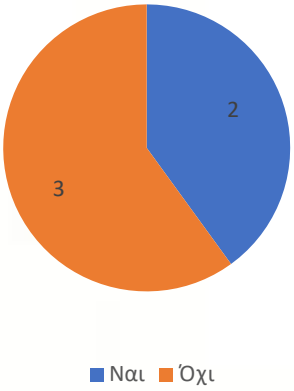

Τα εμπόδια που εντοπίστηκαν αφορούν κυρίως τη συμμετοχή των γυναικών Ρομά. Η δημόσια προβολή που συνδέθηκε με ορισμένες από τις δραστηριότητες του έργου αποδείχθηκε μια πρόκληση, την οποία ορισμένες ομάδες δυσκολεύτηκαν να διαχειριστούν.

Ορισμένες γυναίκες ήταν διστακτικές ως προς την προβολή της εικόνας τους ή την αναγνώρισή τους από μέλη της κοινότητάς τους, καθώς φοβούνταν ότι θα αποτελέσουν αντικείμενο υποτιμητικών σχολίων. Η συγκεκριμένη δυσκολία παρέμεινε καθ' όλη τη διάρκεια του έργου και ενδέχεται να απαιτηθεί χρόνος για την αντιμετώπισή της.

Επιπλέον, επισημάνθηκαν καθυστερήσεις στην υλοποίηση ορισμένων δραστηριοτήτων, οι οποίες είχαν ως συνέπεια την εξάρτηση της έναρξης ή της ολοκλήρωσης επόμενων δραστηριοτήτων από την προηγούμενη ολοκλήρωσή τους.

Συγκεκριμένα, αναφέρθηκαν τα εξής:

- Οι γυναίκες Ρομά αντιμετωπίζουν σημαντικούς περιορισμούς όσον αφορά τη δημόσια προβολή τους όταν διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Συχνά, η δράση τους χρειάζεται να πραγματοποιείται στο παρασκήνιο, μακριά από τη δημόσια έκθεση. Το συγκεκριμένο έργο απαιτούσε έναν βαθμό δημόσιας προβολής τον οποίο δεν ήταν σε θέση να υποστηρίξουν, καθώς προτιμούσαν να παραμείνουν μακριά από τη δημοσιότητα. Ήταν απαραίτητο να γίνει σεβαστή η απόφασή τους να μην εμφανιστούν δημόσια.
- Ο χρονικός προγραμματισμός ορισμένων δραστηριοτήτων δημιούργησε δυσκολίες στην υλοποίηση των επόμενων δράσεων.

Μια τελευταία ομάδα ερωτήσεων αφορούσε τη **διαδικασία αξιολόγησης** και την **ευκολία χρήσης των αντίστοιχων εργαλείων αξιολόγησης**.

Συνολικά, οι αξιολογήσεις ήταν ιδιαίτερα θετικές, τόσο ως προς την ίδια τη διαδικασία αξιολόγησης όσο και ως προς τη χρήση των σχετικών εργαλείων. Ωστόσο, σε κάθε επιμέρους διάσταση, μόνο ένας εταίρος χαρακτήρισε τη διαδικασία και τα εργαλεία εύχρηστα.

Ποια είναι η άποψή σας σχετικά με την ευκολία χρήσης των εργαλείων αξιολόγησης;

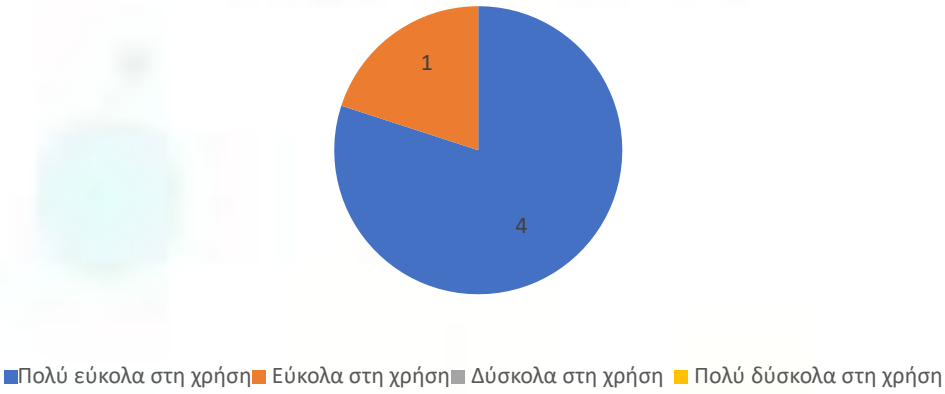

ΣΥΝΟΨΗ

Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι η ΚΛΙΜΑΚΑ επιτέλεσε ιδιαίτερα αποτελεσματικό έργο όσον αφορά τη διαχείριση του προγράμματος, τόσο σε επίπεδο επικοινωνίας όσο και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, γεγονός που αποτυπώνεται στη συνολικά πολύ θετική αξιολόγηση.

Εξίσου θετική είναι και η συνολική εικόνα της εταιρικής συνεργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στην ενεργό συμμετοχή και τη δέσμευση όλων των εταίρων, στη συνεργασία μεταξύ των οργανισμών, καθώς και στη βιωσιμότητα και την προβολή που εξασφάλισε το έργο.

III. Παράρτημα 4 – Εκπαίδευση νέων Roma Influencers: Χαρακτηριστικά των συμμετεχουσών και διερεύνηση των αντιλήψεών τους

Το παρόν παράρτημα αποσκοπεί στην καταγραφή και παρουσίαση των χαρακτηριστικών των νέων γυναικών Ρομά που συμμετείχαν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η συγκεκριμένη εκπαίδευση υλοποιήθηκε και στις τέσσερις χώρες, με συνολικά 26 νέες γυναίκες Ρομά να συμμετέχουν από τις χώρες που εμπλέκονται στο έργο. Η κατανομή των συμμετεχουσών ανά χώρα έχει ως εξής:

- 6 από την Ελλάδα.
- 10 από την Ιρλανδία.
- 9 από την Πορτογαλία.
- 1 από τη Ρουμανία.

Στόχος του παραρτήματος είναι να αποτυπώσει τα χαρακτηριστικά των γυναικών Ρομά ως προς την ηλικία, την οικογενειακή τους κατάσταση, τον αριθμό των παιδιών τους και άλλους σχετικούς παράγοντες.

Παράλληλα, επιδιώχθηκε η διερεύνηση των απόψεών τους σχετικά με τον γάμο και τη μητρότητα, καθώς και των παραγόντων που θεωρούν σημαντικότερους στη ζωή τους.

Μόνο μία γυναίκα δεν ολοκλήρωσε την εκπαίδευση.

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ:

Κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας το 2026.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Τα στοιχεία που ακολουθούν αφορούν τη σκιαγράφηση του προφίλ των συμμετεχουσών, όχι μόνο ως προς την ηλικία και την οικογενειακή τους κατάσταση, αλλά και ως προς τις απόψεις τους για την εκπαίδευση, τους πρώιμους γάμους και την πρώιμη μητρότητα.

Ποιες είναι οι συμμετέχουσες;

Ως προς την ηλικία, η πλειονότητα των συμμετεχουσών ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 18–24 ετών (10 γυναίκες). Αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία.

Στην Ελλάδα, οι περισσότερες γυναίκες είναι άνω των 30 ετών. Η Ελλάδα, μαζί με την Πορτογαλία, είναι οι χώρες με τον μεγαλύτερο αριθμό γυναικών σε αυτή την ηλικιακή ομάδα.

Ηλικιακή ομάδα	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
18–24 ετών	1	5	3	1	10
25–29 ετών	2	3	2	0	7
Άνω των 30 ετών	3	2	4	0	9
Σύνολο	**6**	**10**	**9**	**1**	**26**

Όσον αφορά την οικογενειακή τους κατάσταση, σχεδόν το 70% των συμμετεχουσών (18 γυναίκες) βρίσκεται σε κατάσταση συμβίωσης. Άγαμες γυναίκες καταγράφηκαν μόνο στην Ιρλανδία, ενώ έγγαμες γυναίκες εντοπίστηκαν μόνο στην Ελλάδα. Καμία από τις συμμετέχουσες δεν ήταν χήρα.

Οικογενειακή κατάσταση	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Έγγαμες	4	0	0	0	4
Χήρες	0	0	0	0	0
Σε συμβίωση	2	6	9	1	18
Άγαμες	0	4	0	0	4

Οι περισσότερες γυναίκες είναι έγγαμες ή βρίσκονται σε κατάσταση συμβίωσης και διαμένουν αποκλειστικά με τους συζύγους ή τους συντρόφους τους.

Ωστόσο, στην Ιρλανδία τρεις γυναίκες διαμένουν μαζί με τους συζύγους ή τους συντρόφους τους και τους γονείς τους, όπως συμβαίνει και με τη μοναδική συμμετέχουσα από τη Ρουμανία. Επιπλέον, δύο γυναίκες στην Πορτογαλία διαμένουν μαζί με τους συζύγους ή τους συντρόφους τους και τους γονείς τους (πεθερικά).

Μόνο δύο γυναίκες στην Ιρλανδία διαμένουν αποκλειστικά με τα παιδιά τους.

Τρόπος διαμονής	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Διαμένουν με τον σύζυγο/σύντροφο (με ή χωρίς παιδιά)	4	4	7	0	15
Διαμένουν με τους γονείς τους και τον σύζυγο/σύντροφο (με ή χωρίς παιδιά)	1	3	0	1	5
Διαμένουν με τα πεθερικά τους και τον σύζυγο/σύντροφο (με ή χωρίς παιδιά)	1	1	2	0	4
Διαμένουν μόνες με τα παιδιά τους	0	2	0	0	2

Καθώς οι περισσότερες γυναίκες είναι έγγαμες ή βρίσκονται σε κατάσταση συμβίωσης, σχεδόν όλες έχουν αποκτήσει παιδιά (μόνο τρεις γυναίκες που είναι έγγαμες ή συμβιώνουν δήλωσαν ότι δεν έχουν παιδιά).

Όσον αφορά την ηλικία κατά την οποία απέκτησαν παιδιά, ένας σημαντικός αριθμός συμμετεχουσών (11 γυναίκες) έγινε μητέρα για πρώτη φορά μετά την ηλικία των 18 ετών. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιείται από την εικόνα που είχε καταγραφεί στην πρώτη ομάδα εκπαιδευόμενων γυναικών.

Η συγκεκριμένη τάση είναι ιδιαίτερα εμφανής στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία. Ωστόσο, πέντε γυναίκες, εκ των οποίων τρεις στην Ελλάδα και δύο στην Ιρλανδία, έγιναν μητέρες σε ηλικία 15 ετών ή μικρότερη.

Ηλικία κατά τη γέννηση του πρώτου παιδιού	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Κάτω των 15 ετών	3	2	0	0	5
16–17 ετών	2	2	0	0	4
18–20 ετών	0	4	6	1	11
21–24 ετών	0	0	1	0	1
Άνω των 25 ετών	1	0	1	0	2
Χωρίς παιδιά	0	2	1	0	3
Σύνολο	**6**	**10**	**9**	**1**	**26**

Απόψεις των συμμετεχουσών σχετικά με τον γάμο και τη μητρότητα

Ένα από τα θέματα για τα οποία ζητήθηκε η άποψη των συμμετεχουσών ήταν ο γάμος και η μητρότητα.

Οι παρακάτω πίνακες δείχνουν ότι η μητρότητα φαίνεται να έχει μεγαλύτερη σημασία για τις γυναίκες Ρομά σε σύγκριση με τον γάμο. Συνολικά, 19 γυναίκες θεωρούν τη μητρότητα πολύ σημαντική, ενώ 14 εκφράζουν την ίδια άποψη για τον γάμο.

Οι απόψεις αυτές βρίσκονται σε συμφωνία με εκείνες που είχαν ήδη εκφράσει οι γυναίκες Ρομά στην προηγούμενη έκθεση.

Στην περίπτωση των γυναικών Ρομά από την Πορτογαλία, όλες αποδίδουν την ίδια σημασία στον γάμο και τη μητρότητα, θεωρώντας ότι και τα δύο αποτελούν πολύ σημαντικές πτυχές στη ζωή μιας γυναίκας.

ΓΑΜΟΣ	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ σημαντικός	4	1	9	0	14
Σημαντικός	2	9	0	1	12

ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ σημαντική	4	6	9	0	19
Σημαντική	2	4	0	1	7

Τι θεωρούν σημαντικό οι συμμετέχουσες για την προετοιμασία του μέλλοντός τους

Οι απόψεις που εξέφρασαν οι νέες Roma Influencers δείχνουν ότι οι δύο παράγοντες που θεωρούνται σημαντικότεροι για το μέλλον των γυναικών είναι οι ίδιοι με εκείνους που είχαν αναδειχθεί από την προηγούμενη ομάδα. Ωστόσο, η σειρά προτεραιότητάς τους έχει αντιστραφεί.

Στη συγκεκριμένη ομάδα, η απόκτηση εργασίας αναδεικνύεται ως ο σημαντικότερος παράγοντας, ενώ η εκπαίδευση αποτελεί τη δεύτερη συχνότερη επιλογή.

Οι απόψεις αυτές ενδέχεται να αντανακλούν τη σημασία που αποδίδεται σε παράγοντες οι οποίοι μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της αυτονομίας των γυναικών. Παράλληλα, το περιορισμένο επίπεδο εκπαιδευτικής κατάρτισης ενδέχεται να περιορίζει τις ευκαιρίες τους για την επίτευξη αυτής της αυτονομίας.

Ο σημαντικότερος παράγοντας στον οποίο θα πρέπει να δώσουν προτεραιότητα οι γυναίκες για την προετοιμασία του μέλλοντός τους:

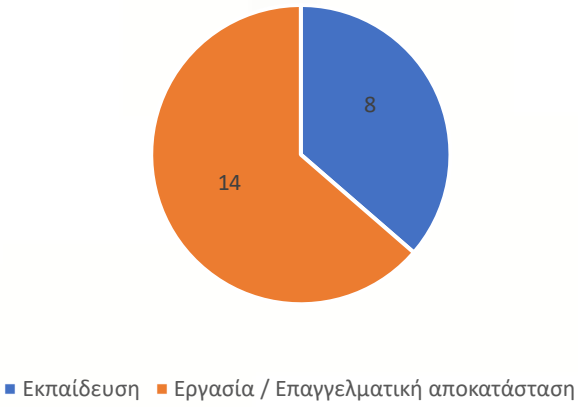

Απόψεις των συμμετεχουσών

Στο πλαίσιο της καταγραφής των χαρακτηριστικών των συμμετεχουσών, συλλέχθηκαν οι απόψεις τους σχετικά με διάφορες πτυχές, και συγκεκριμένα την εκπαίδευση, τον γάμο και τη μητρότητα.

Όπως και στην προηγούμενη έκθεση, ζητήθηκε από τις γυναίκες Ρομά να τοποθετηθούν απέναντι σε μια σειρά από διατυπωμένες προτάσεις και να αξιολογήσουν εάν θεωρούν ότι αυτές είναι σωστές ή λανθασμένες.

Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν αναδεικνύουν το δικαίωμα στην εκπαίδευση τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών και, ειδικότερα, το δικαίωμα των κοριτσιών να απολαμβάνουν την παιδική τους ηλικία και να συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους μέχρι την ενηλικίωσή τους.

Όλες οι συμμετέχουσες έκριναν ότι οι δύο αυτές θέσεις είναι σωστές, γεγονός που καταδεικνύει την κοινή αντίληψη μεταξύ των γυναικών ότι τα συγκεκριμένα δικαιώματα θα πρέπει να διασφαλίζονται στην πράξη.

Ωστόσο, 12 γυναίκες Ρομά θεώρησαν ότι η εκπαίδευση αποτελεί δικαίωμα που συνδέεται ιδιαίτερα με τα αγόρια. Η συγκεκριμένη αντίληψη ενδέχεται να σχετίζεται με το γεγονός ότι, σε ορισμένες κοινότητες Ρομά, τα αγόρια έχουν τη δυνατότητα να συνεχίζουν τη φοίτησή τους ανεξαρτήτως ηλικίας, ενώ τα κορίτσια ενδέχεται να αντιμετωπίζουν περισσότερους περιορισμούς όσο μεγαλώνουν.

Αυτό μπορεί να υποδηλώνει ότι η πρόσβαση των αγοριών στην εκπαίδευση αναγνωρίζεται και γίνεται ευρύτερα αποδεκτή στο πλαίσιο αυτών των κοινοτήτων, ενώ το δικαίωμα των κοριτσιών στην εκπαίδευση ενδέχεται να μην αναγνωρίζεται ή να μην ασκείται ακόμη στον ίδιο βαθμό.

Συνολικά, 19 γυναίκες θεωρούν ότι δεν είναι σημαντικό να παντρεύεται ή να αποκτά κανείς παιδιά σε μικρή ηλικία. Ωστόσο, 15 γυναίκες εκτιμούν επίσης ότι η ηλικία κατά την οποία πραγματοποιείται ένας γάμος αποτελεί παράγοντα που έχει σημασία.

Οι περισσότερες από τις συμμετέχουσες αναγνωρίζουν ότι η πρώιμη μητρότητα μπορεί να έχει επιβλαβείς συνέπειες όχι μόνο για την υγεία της μητέρας, αλλά και για την υγεία του βρέφους.

Πρόταση	Σωστό	Λανθασμένο
Η εκπαίδευση (η φοίτηση στο σχολείο) αποτελεί δικαίωμα κάθε παιδιού, αγοριού ή κοριτσιού.	26	0
Η εκπαίδευση (η φοίτηση στο σχολείο) αποτελεί δικαίωμα κυρίως των αγοριών.	12	14
Η εκπαίδευση είναι μια υποχρέωση χωρίς ουσιαστικό νόημα.	9	17
Η ηλικία κατά την οποία πραγματοποιείται ένας γάμος δεν έχει σημασία.	11	15

Τα κορίτσια έχουν δικαίωμα να παίζουν και να πηγαίνουν στο σχολείο μέχρι την ενηλικίωσή τους (18 ετών).	26	0
Είναι σημαντικό να παντρεύεται κανείς σε μικρή ηλικία.	7	19
Είναι σημαντικό να αποκτά κανείς παιδιά σε μικρή ηλικία.	7	19
Η μητρότητα σε μικρή ηλικία μπορεί να είναι επιβλαβής για την υγεία του βρέφους.	22	4
Η μητρότητα σε μικρή ηλικία μπορεί να είναι επιβλαβής για την υγεία της μητέρας.	21	5

ΣΥΝΟΨΗ

Το παρόν παράρτημα κατέστησε δυνατή την καταγραφή και παρουσίαση των χαρακτηριστικών των γυναικών που συμμετείχαν στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Οι συμμετέχουσες κατανέμονται κυρίως σε δύο διακριτές ηλικιακές ομάδες: 10 γυναίκες είναι ηλικίας έως 24 ετών, ενώ 9 γυναίκες είναι ηλικίας 30 ετών και άνω.

Οι περισσότερες διαμένουν με τους συντρόφους τους, καθώς η συντριπτική πλειονότητα βρίσκεται σε κατάσταση συμβίωσης.

Πρόκειται επίσης κυρίως για γυναίκες που απέκτησαν το πρώτο τους παιδί μετά την ηλικία των 18 ετών, αν και εννέα γυναίκες έγιναν μητέρες πριν από την ενηλικίωσή τους.

Για τις συγκεκριμένες γυναίκες, η μητρότητα θεωρείται σημαντικότερη από τον γάμο.

Όσον αφορά τον σχεδιασμό του μέλλοντός τους, αποδίδουν τη μεγαλύτερη σημασία στην επαγγελματική αποκατάσταση και την απόκτηση εργασίας.

Αναγνωρίζουν την εκπαίδευση ως δικαίωμα τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών και θεωρούν ότι τα κορίτσια θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να απολαμβάνουν την παιδική τους ηλικία και να συνεχίζουν τη φοίτησή τους στο σχολείο μέχρι την ηλικία των 18 ετών.

Παράλληλα, θεωρούν ότι ο γάμος και η απόκτηση παιδιών σε πολύ νεαρή ηλικία δεν αποτελούν σημαντικές προτεραιότητες, αν και η ηλικία κατά την οποία πραγματοποιείται ένας γάμος εξακολουθεί να θεωρείται σημαντικός παράγοντας.

Συνολικά, 25 γυναίκες ολοκλήρωσαν την εκπαιδευτική διαδικασία. Μόνο μία γυναίκα διέκοψε τη συμμετοχή της λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος.

IV. Παράρτημα 8 – Αξιολόγηση των Ενδιαφερόμενων Μερών (Stakeholders)

Το παρόν παράρτημα αποσκοπεί στη συλλογή ανατροφοδότησης από ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders), τα οποία συμμετείχαν με κάποιον τρόπο στις δραστηριότητες του έργου ή είχαν τη δυνατότητα να διατυπώσουν σχετικές και ουσιαστικές απόψεις για αυτές.

Αποτελεί μέρος της τελικής αξιολόγησης, στη διαδικασία της οποίας συνέβαλαν όλες οι χώρες της εταιρικής σύμπραξης. Κάθε εταίρος ήταν υπεύθυνος για τον εντοπισμό και την προσέγγιση των ενδιαφερόμενων μερών που θεωρούσε ότι μπορούσαν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στη διαδικασία αξιολόγησης.

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ:

Ιούλιος 2026.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2026

Στα μέσα Ιουλίου, το Παράρτημα 8 απεστάλη σε όλες τις ομάδες.

Στη διαδικασία αξιολόγησης συμμετείχαν συνολικά 22 ενδιαφερόμενα μέρη, με την ακόλουθη κατανομή ανά χώρα:

- 7 από την Ελλάδα.
- 7 από την Ιρλανδία.
- 7 από την Πορτογαλία.
- 1 από τη Ρουμανία.

Απόψεις σχετικά με τις δραστηριότητες του έργου

Κάθε συμμετέχων κλήθηκε να διατυπώσει την άποψή του σχετικά με τις δραστηριότητες του έργου, λαμβάνοντας υπόψη διαφορετικές παραμέτρους, όπως το **περιεχόμενο**, η μορφή και ο σχεδιασμός, η χρηστικότητα και η προσβασιμότητα.

Εθνικές και διακρατικές προτάσεις πολιτικής

Οι απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών σχετικά με τις προτάσεις πολιτικής που παρουσιάζονται στις εθνικές και διακρατικές εκθέσεις, και ειδικότερα ως προς το περιεχόμενό τους, είναι ιδιαίτερα θετικές, καθώς 16 συμμετέχοντες τις αξιολόγησαν ως «πολύ καλές».

Η συγκεκριμένη αξιολόγηση υποδηλώνει ότι τα έγγραφα εκπληρώνουν τον σκοπό τους, καθώς συγκεντρώνουν και παρουσιάζουν αποτελεσματικά τις σχετικές προτάσεις.

Περιεχόμενο	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλό	7	3	5	1	16
Καλό	0	4	2	0	6

Η **μορφή και ο σχεδιασμός** των εγγράφων έλαβαν επίσης θετικές αξιολογήσεις από τους συμμετέχοντες.

Μορφή και σχεδιασμός	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλή	7	2	4	1	14
Καλή	0	5	3	0	8

Όσον αφορά τη **χρηστικότητα** των προτάσεων, οι απόψεις είναι γενικά θετικές, αν και ένας συμμετέχων αξιολόγησε αρνητικά τη χρησιμότητά τους. Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει ότι εξακολουθεί να υπάρχει κάποιος βαθμός επιφυλακτικότητας ως προς το κατά πόσο οι προτάσεις πολιτικής μπορούν να εφαρμοστούν στο πλαίσιο των κοινοτήτων Ρομά.

Χρηστικότητα	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλή	6	1	4	1	12
Καλή	1	5	3	0	9
Κακή	0	1	0	0	1

Η **προσβασιμότητα** των εγγράφων αξιολογήθηκε επίσης θετικά, με μόνο έναν συμμετέχοντα να εκφράζει αρνητική άποψη.

Προσβασιμότητα	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλή	6	3	4	1	14
Καλή	1	4	2	0	7
Κακή	0	0	1	0	1

Όσον αφορά τη **μελλοντική εφαρμογή** των προτάσεων, η συντριπτική πλειονότητα των ενδιαφερόμενων μερών θεωρεί ότι κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Μόνο τρεις συμμετέχοντες, από την Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, εκτιμούν ότι η εφαρμογή τους μπορεί να επιτευχθεί μόνο εν μέρει.

Ένας από τους σκοπούς των προτάσεων πολιτικής είναι επίσης να διασφαλιστεί ότι θα γίνουν αποδεκτές και **θα υιοθετηθούν από τις ίδιες τις οργανώσεις Ρομά**. Όταν οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με αυτή τη δυνατότητα, ένα σημαντικό ποσοστό εξ αυτών εκτίμησε ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί.

Ωστόσο, δεν συμμερίστηκαν όλοι οι ενδιαφερόμενοι αυτή τη θετική άποψη, καθώς δύο συμμετέχοντες αξιολόγησαν αρνητικά το ενδεχόμενο οι προτάσεις να γίνουν αποδεκτές από τις οργανώσεις Ρομά.

	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Ναι	6	6	3	1	16
Εν μέρει	1	0	3	0	4
Όχι	0	1	1	0	2

Δίκτυο Roma Influencers (Roma Influencers Network)

Όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς εξέφρασαν θετική άποψη σχετικά με τη δημιουργία του **Δικτύου Roma Influencers**, με 17 από αυτούς να χαρακτηρίζουν την ιδέα «πολύ καλή».

	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλή	7	5	4	1	17
Καλή	0	2	3	0	5

Παράλληλα, όλοι οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν τη **σημασία της ενασχόλησης του έργου με τη συγκεκριμένη θεματική**, με 17 από αυτούς να τη χαρακτηρίζουν «πολύ σημαντική».

	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ σημαντική	7	5	4	1	17
Σημαντική	0	2	3	0	5

Η ίδια θετική εικόνα αποτυπώνεται και στις απόψεις σχετικά με τη δυνατότητα του Δικτύου Roma Influencers να λειτουργήσει ως **παράγοντας μετασχηματισμού μέσα στις κοινότητες Ρομά.**

Συνολικά, 16 συμμετέχοντες απάντησαν θετικά, ενώ έξι εκτίμησαν ότι η συγκεκριμένη δυνατότητα μπορεί να επιτευχθεί μόνο εν μέρει.

	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Ναι	5	5	5	1	16
Εν μέρει	2	2	2	0	6

Οι συμμετέχοντες που απάντησαν θετικά θεωρούν ότι η δυνατότητα του Δικτύου Roma Influencers να συμβάλει στον κοινωνικό μετασχηματισμό έγκειται κυρίως στην ικανότητά του να ενισχύσει τη φωνή των Ρομά, και ιδιαίτερα των γυναικών και των κοριτσιών, προωθώντας την αλλαγή μέσα από τις ίδιες τις κοινότητες.

Η εμπιστοσύνη των μελών της κοινότητας, η ύπαρξη ισχυρών τοπικών προτύπων και οι ευκαιρίες ανταλλαγής εμπειριών μπορούν να συμβάλουν στην αμφισβήτηση παγιωμένων αντιλήψεων και στην ανάδειξη εναλλακτικών διαδρομών ζωής, ιδιαίτερα σε σχέση με τους πρώιμους γάμους και την πρώιμη μητρότητα.

Παράλληλα, η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η πρόσβαση σε σχετική πληροφόρηση θεωρούνται απαραίτητες προϋποθέσεις, σε συνδυασμό με την ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των κοινοτήτων Ρομά, των τοπικών αρχών και των οργανισμών.

Ταυτόχρονα, οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης, τα ντοκιμαντέρ και οι λοιπές δράσεις διάδοσης μπορούν να συμβάλουν στην ευρύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού και να προωθήσουν την κοινωνική αλλαγή και την αλλαγή των πολιτικών.

Όσον αφορά τα πιθανά εμπόδια, οι συμμετέχοντες προσδιόρισαν διάφορους παράγοντες. Τα κυριότερα εμπόδια σχετίζονται με βαθιά ριζωμένες παραδόσεις και πολιτισμικές αντιλήψεις, συμπεριλαμβανομένης της αντίστασης στην αλλαγή καθιερωμένων τρόπων ζωής και της διατήρησης της πρακτικής των πρώιμων γάμων.

Επιπλέον, η ανισότητα των φύλων και οι πατριαρχικές αντιλήψεις ενδέχεται να περιορίζουν την αυτονομία και τον δημόσιο ρόλο των γυναικών και των κοριτσιών Ρομά. Σε ορισμένες κοινότητες μπορεί επίσης να υπάρχει δυσπιστία απέναντι σε πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται από γυναίκες, ιδιαίτερα όταν αυτές εκλαμβάνονται ως αμφισβήτηση της κουλτούρας και των παραδόσεων των Ρομά.

Μία ακόμη σημαντική δυσκολία αφορά την προσέλκυση και τη διατήρηση της συμμετοχής των μελών, ιδιαίτερα των γυναικών και των κοριτσιών που προέρχονται από περισσότερο ευάλωτες ή απομονωμένες κοινότητες. Ο φόβος της δημόσιας έκθεσης και οι αρνητικές αντιδράσεις από το περιβάλλον τους ενδέχεται επίσης να αποθαρρύνουν τη συμμετοχή τους.

Επιπλέον, η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του Δικτύου μπορεί να επηρεαστεί από την περιορισμένη θεσμική υποστήριξη, την έλλειψη επαρκών πόρων και τον προσωρινό χαρακτήρα της χρηματοδότησης του έργου.

Για τον λόγο αυτό, ενδέχεται να απαιτηθούν περαιτέρω δράσεις κατάρτισης και ενίσχυσης των δεξιοτήτων, ιδίως σε τομείς όπως η ηγεσία, η διεκδίκηση δικαιωμάτων (advocacy), η επικοινωνία και η διαχείριση έργων.

Η διατήρηση της ουσιαστικής εκπροσώπησης, η παροχή κατάλληλης υποστήριξης και κινήτρων, καθώς και η διασφάλιση της συνέχειας των δράσεων μετά τη λήξη του έργου θα αποτελέσουν καθοριστικούς παράγοντες για τη διατήρηση της ενεργού και αποτελεσματικής λειτουργίας του Δικτύου.

Εκστρατεία ευαισθητοποίησης (Awareness-Raising Campaign)

Οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης αξιολογήθηκαν επίσης θετικά από τα ενδιαφερόμενα μέρη.

	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλή	7	5	3	1	16
Καλή	0	2	4	0	6

Όπως και στην περίπτωση των προτάσεων πολιτικής, οι συμμετέχοντες εκτίμησαν ότι οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως παράγοντας μετασχηματισμού μέσα στις κοινότητες Ρομά.

Την άποψη αυτή συμμερίστηκαν 15 συμμετέχοντες.

	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Ναι	7	3	4	1	15
Εν μέρει	0	4	3	0	7

Οδηγός Καλών Πρακτικών (Good Practices Guide)

Οι απόψεις των ενδιαφερόμενων μερών σχετικά με το περιεχόμενο του Οδηγού Καλών Πρακτικών είναι επίσης θετικές, καθώς 16 συμμετέχοντες τον αξιολόγησαν ως «πολύ καλό».

Περιεχόμενο	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλό	7	4	4	1	16
Καλό	0	3	3	0	6

Η **μορφή και ο σχεδιασμός** του Οδηγού έλαβαν επίσης θετικές αξιολογήσεις από τους συμμετέχοντες.

Μορφή και σχεδιασμός	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλή	7	4	4	1	16
Καλή	0	3	3	0	6

Όπως και στην περίπτωση των προτάσεων πολιτικής, οι απόψεις σχετικά με τη **χρηστικότητα** του Οδηγού είναι επίσης θετικές, αν και ένας συμμετέχων αξιολόγησε αρνητικά τη χρησιμότητά του.

Χρηστικότητα	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλή	6	3	4	1	14

Καλή	1	3	3	0	7
Κακή	0	1	0	0	1

Και σε αυτή την περίπτωση, η προσβασιμότητα των εγγράφων αξιολογήθηκε θετικά, με μόνο έναν συμμετέχοντα να εκφράζει αρνητική άποψη.

Προσβασιμότητα	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Πολύ καλή	6	4	4	1	15
Καλή	1	2	3	0	6
Κακή	0	1	0	0	1

Όταν οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν εάν οι πρακτικές που περιλαμβάνονται στον Οδηγό θα μπορούσαν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης για κοινωνικό μετασχηματισμό και να αναπαραχθούν σε άλλα περιβάλλοντα, οι απαντήσεις που δόθηκαν συγκαταλέγονται στις πλέον θετικές της αξιολόγησης.

Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι οι καλές πρακτικές που εντοπίστηκαν μπορούν να προσαρμοστούν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και να συμβάλουν στην επίτευξη αποτελεσμάτων που υποστηρίζουν ουσιαστικές αλλαγές.

Δυνατότητα έμπνευσης για κοινωνικό μετασχηματισμό	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Ναι	7	5	6	1	19
Εν μέρει	0	2	1	0	3

Δυνατότητα αναπαραγωγής και εφαρμογής σε άλλα περιβάλλοντα	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Ναι	7	5	5	1	18
Εν μέρει	0	2	2	0	4

Έκθεση (Exhibition)

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα έλαβε επίσης ιδιαίτερα θετική αξιολόγηση, τόσο ως προς την **ποιότητά** της όσο και ως προς τον **τρόπο με τον οποίο αποτυπώνει τη θεματική του έργου**.

Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες έκριναν ότι η θεματική του έργου αναδείχθηκε με σαφήνεια μέσα από τις εκθέσεις που πραγματοποιήθηκαν.

Ποιότητα	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Ναι	7	5	3	1	16
Εν μέρει	0	2	4	0	6

Ανταπόκριση στη θεματική του έργου	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Με απόλυτη σαφήνεια	7	5	6	0	18
Με σαφήνεια	0	2	1	1	4

Η αξιολόγηση είναι ακόμη πιο θετική όσον αφορά τη δυνατότητα της Έκθεσης να λειτουργήσει ως παράγοντας κοινωνικού μετασχηματισμού.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η συγκεκριμένη δραστηριότητα συνέβαλε στην ευρεία διάδοση του έργου και μπορεί να ενισχύσει την ευαισθητοποίηση σχετικά με νέες κοινωνικές πραγματικότητες και εναλλακτικές προσεγγίσεις.

Δυνατότητα έμπνευσης για κοινωνικό μετασχηματισμό	Ελλάδα	Ιρλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Σύνολο
Ναι	7	6	5	1	19
Εν μέρει	0	1	2	0	3

Πιθανότατα λόγω αυτής της δυνατότητας να εμπνεύσει αλλαγές, σχεδόν όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς εκτίμησαν ότι η Έκθεση θα μπορούσε να αναπαραχθεί και σε άλλα περιβάλλοντα, συμβάλλοντας στην προώθηση περαιτέρω αλλαγών.

Τα περιβάλλοντα αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν άλλες κοινότητες Ρομά, αλλά και άλλες ομάδες-στόχους με παρόμοιους σκοπούς: την προώθηση της αλλαγής και την ευαισθητοποίηση σχετικά με το γεγονός ότι η αλλαγή είναι εφικτή και ότι υπάρχουν εναλλακτικές διαδρομές ζωής.

ΣΥΝΟΨΗ

Στη διαδικασία αξιολόγησης συμμετείχαν ενδιαφερόμενα μέρη από τις τέσσερις χώρες της εταιρικής σύμπραξης, ενώ τα αποτελέσματα καταδεικνύουν **μια συνολικά ιδιαίτερα θετική αξιολόγηση των βασικών παραδοτέων και δραστηριοτήτων του έργου**.

Το Δίκτυο Roma Influencers έτυχε ιδιαίτερα θετικής αποδοχής, όπως και η σημασία της θεματικής με την οποία ασχολήθηκε το έργο.

Οι ενδιαφερόμενοι φορείς αναγνώρισαν επίσης τη δυνατότητα του Δικτύου να προωθήσει αλλαγές μέσα στις κοινότητες Ρομά, κυρίως μέσω της ενίσχυσης της φωνής των γυναικών και των κοριτσιών Ρομά, της δημιουργίας προτύπων προς μίμηση, της ευαισθητοποίησης και της προώθησης της αλλαγής μέσα από τις ίδιες τις κοινότητες.

Οι προτάσεις πολιτικής, οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης και ο Οδηγός Καλών Πρακτικών αξιολογήθηκαν επίσης θετικά.

Ο Οδηγός Καλών Πρακτικών ξεχωρίζει ιδιαίτερα για τη δυνατότητά του να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για κοινωνικό μετασχηματισμό, καθώς και για τη δυνατότητα προσαρμογής και εφαρμογής των πρακτικών που περιλαμβάνει σε διαφορετικά περιβάλλοντα.

Αντίστοιχα θετικές ήταν και οι αξιολογήσεις των εκθέσεων, τόσο ως προς την ποιότητά τους όσο και ως προς την ικανότητά τους να αναδείξουν τη θεματική του έργου, να προσεγγίσουν ένα ευρύτερο κοινό και να εμπνεύσουν αλλαγές.

Παράλληλα, οι ενδιαφερόμενοι φορείς ανέδειξαν σημαντικές προκλήσεις ως προς την επίτευξη μακροπρόθεσμων αλλαγών. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι βαθιά ριζωμένες παραδόσεις, η ανισότητα των φύλων, η αντίσταση στην αλλαγή που παρατηρείται σε ορισμένες κοινότητες Ρομά, ο φόβος της δημόσιας έκθεσης και οι δυσκολίες στη διατήρηση της συμμετοχής.

Κατά συνέπεια, η βιωσιμότητα του Δικτύου θα εξαρτηθεί από τη συνέχιση της εκπαίδευσης, την εξασφάλιση επαρκών πόρων, τη θεσμική υποστήριξη και τη διατήρηση της συνεργασίας με τις κοινότητες Ρομά, τους τοπικούς οργανισμούς και τις δημόσιες υπηρεσίες.

V. Παράρτημα 9 – Αξιολόγηση Συμμετεχόντων

Το παρόν παράρτημα αξιολόγησης, το οποίο δεν είχε συμπεριληφθεί στην προηγούμενη έκθεση αξιολόγησης, επικεντρώνεται στους συμμετέχοντες στις διάφορες δραστηριότητες του έργου. Αφορά άτομα που συμμετείχαν ή ενεπλάκησαν στις εν λόγω δραστηριότητες και, ως εκ τούτου, είναι σε θέση να παράσχουν σχετική ανατροφοδότηση τόσο για την εμπειρία τους όσο και για το έργο συνολικά.

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ:

Ιούλιος 2026.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ 2026:

Στα μέσα Ιουλίου, το Παράρτημα 9 απεστάλη σε όλες τις ομάδες.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το συγκεκριμένο παράρτημα είχε αρχικά προγραμματιστεί να συμπληρωθεί τον Ιούλιο του 2026. Ωστόσο, ορισμένες από τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονταν στην αξιολόγηση ολοκληρώθηκαν μόλις τον Σεπτέμβριο. Ως εκ τούτου, η διαδικασία αξιολόγησης μετατέθηκε για τον συγκεκριμένο μήνα.

Η αξιολόγηση συμπληρώθηκε από όλους τους εταίρους και συγκεντρώθηκαν συνολικά 22 απαντήσεις. Η κατανομή έχει ως εξής:

- 7 από την Ελλάδα
- 6 από την Ιρλανδία
- 8 από την Πορτογαλία
- 1 από τη Ρουμανία

Απόψεις σχετικά με το έργο

Στο συγκεκριμένο παράρτημα, οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να εκφράσουν τη γενική άποψή τους για το έργο. Σε γενικές γραμμές, οι απαντήσεις αποτυπώνουν μια ιδιαίτερα θετική συνολική αξιολόγηση.

	Πολύ καλή	Καλή
Ελλάδα	7	0
Ιρλανδία	4	2
Πορτογαλία	5	3
Ρουμανία	1	0
Σύνολο	**17**	**5**

Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να θεωρηθεί επιτυχία του έργου, καθώς αντανακλά την επίτευξη των στόχων του και την ικανότητά του να επιφέρει ουσιαστική αλλαγή, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη την έντονη εστίασή του στις γυναίκες Ρομά.

Αντίκτυπος των δραστηριοτήτων του έργου στη μείωση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας

Όλοι οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να αξιολογήσουν κάθε δραστηριότητα του έργου, καθώς και τον αντίκτυπό της στη μείωση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

Δίκτυο Roma Influencers

Όσον αφορά το Δίκτυο Roma Influencers, η συνολική αξιολόγηση είναι ιδιαίτερα θετική. Οι συμμετέχοντες από την Ελλάδα εξέφρασαν τις πιο θετικές απόψεις, καθώς όλες οι απαντήσεις τους κατατάχθηκαν στο Επίπεδο 4. Στην Πορτογαλία και την Ιρλανδία, οι απαντήσεις κατανεμήθηκαν ισομερώς μεταξύ των Επιπέδων 3 και 4. Ο συμμετέχων από τη Ρουμανία εξέφρασε επίσης ιδιαίτερα θετική άποψη. Η μοναδική λιγότερο θετική απάντηση προήλθε από την Πορτογαλία, με βαθμολογία Επιπέδου 2.

Δίκτυο Roma Influencers	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	0	1	6
Ιρλανδία	0	3	3
Πορτογαλία	1	4	3
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**1**	**8**	**13**

Εκπαίδευση των Roma Influencers

Όσον αφορά την εκπαίδευση των Roma Influencers, οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν θετικά τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, με 13 ερωτηθέντες να της αποδίδουν τον υψηλότερο βαθμό αντίκτυπου. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες επιφυλάξεις, καθώς μία συμμετέχουσα από την Πορτογαλία εξέφρασε λιγότερο θετική άποψη.

Εκπαίδευση των Roma Influencers	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	0	2	5
Ιρλανδία	0	3	3
Πορτογαλία	1	3	4
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**1**	**8**	**13**

Για ακόμη μία φορά, αξίζει να επισημανθεί ότι επρόκειτο για μια ιδιαίτερα απαιτητική δραστηριότητα, κυρίως λόγω της αντίστασης που εκδήλωσαν ορισμένες γυναίκες Ρομά απέναντι στη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες έξω από το οικείο περιβάλλον τους. Ωστόσο, η προθυμία τους να αναλάβουν αυτόν τον ρόλο αποτελεί ένα σημαντικό επίτευγμα του έργου.

Διακρατική συνεργασία

Η διακρατική συνεργασία αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες του έργου. Η συμμετοχή και η δέσμευση όλων των εταίρων, σε συνδυασμό με τον στενό συντονισμό μεταξύ τους, αξιολογήθηκαν θετικά. Ωστόσο, δεν υπήρξε ομοφωνία ως προς τον αντίκτυπο της συγκεκριμένης συνεργασίας στη μείωση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

Οι απόψεις που εκφράστηκαν ήταν συνολικά ιδιαίτερα θετικές, ιδίως μεταξύ των συμμετεχόντων από την Ελλάδα. Μόνο οι συμμετέχοντες από την Πορτογαλία διατύπωσαν ορισμένες επιφυλάξεις σχετικά με τον συγκεκριμένο αντίκτυπο.

Διακρατική συνεργασία	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	0	0	7
Ιρλανδία	0	2	4
Πορτογαλία	1	4	3
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**1**	**6**	**15**

Εκστρατείες ευαισθητοποίησης

Σε ό,τι αφορά τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, 15 συμμετέχοντες συμφωνούν απόλυτα ότι μπορεί να συμβάλει στη μείωση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

Εκστρατείες ευαισθητοποίησης	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	0	0	7
Ιρλανδία	0	2	4
Πορτογαλία	1	4	3
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**1**	**6**	**15**

Είναι σαφές ότι τέτοιου είδους πρωτοβουλίες χρειάζεται να έχουν διάρκεια στον χρόνο, καθώς τα ουσιαστικά αποτελέσματα είναι πιθανότερο να προκύψουν μέσα από μια σταθερή και συνεχή προσέγγιση. Πεποιθήσεις και αξίες βαθιά ριζωμένες σε μια κουλτούρα

μπορεί να είναι δύσκολο να αλλάξουν. Ωστόσο, πρωτοβουλίες αυτού του είδους μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό πρώτο βήμα προς την αλλαγή, ιδίως όσον αφορά τα δικαιώματα των γυναικών και των παιδιών.

Προτάσεις πολιτικής

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι προτάσεις πολιτικής θα μπορούσαν να συμβάλουν στη μείωση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας στις κοινότητες Ρομά. Μόνο συμμετέχοντες από την Πορτογαλία και την Ελλάδα αξιολόγησαν ως χαμηλό τον δυνητικό αντίκτυπο των προτάσεων στον συγκεκριμένο τομέα.

Προτάσεις πολιτικής	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	1	1	5
Ιρλανδία	0	4	2
Πορτογαλία	1	4	3
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**2**	**9**	**11**

Η εφαρμογή των προτάσεων προϋποθέτει την αναγνώριση της σημασίας των συγκεκριμένων ζητημάτων, καθώς και τη συστηματική ανάληψη δράσης, προκειμένου να επιτευχθεί ουσιαστική αλλαγή. Απαιτεί, επίσης, τη δέσμευση των επαγγελματιών και των θεσμικών φορέων, παράλληλα με την προθυμία και την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων Ρομά στις διαδικασίες αλλαγής. Μια τέτοια αλλαγή είναι αναγκαστικά σταδιακή και απαιτεί χρόνο, συνέπεια και εμπιστοσύνη.

Εκπαίδευση νέων Roma Influencers

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η προσέλκυση και η ανάδειξη νέων Roma Influencers αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί μια σημαντική πρόκληση. Η ένταξη νέων γυναικών και κοριτσιών Ρομά στο Δίκτυο και η εκπαίδευσή τους, ώστε να αναλάβουν τον ρόλο των Roma Influencers, δεν είναι απλώς απαιτητική διαδικασία, αλλά παρουσιάζει και σημαντική πολυπλοκότητα.

Η συμμετοχή των ήδη ενεργών Roma Influencers σε αυτή τη διαδικασία υπήρξε καθοριστικής σημασίας. Γυναίκες Ρομά συμμετείχαν στην εκπαίδευση άλλων γυναικών Ρομά, με στόχο να τις ενδυναμώσουν ώστε να αναλάβουν ενεργό ρόλο στις κοινότητές τους και να συμβάλουν στην ευαισθητοποίηση σχετικά με την πρόληψη των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

Και οι τέσσερις χώρες συμμετείχαν στη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Οι συμμετέχοντες εκφράζουν αισιοδοξία ότι οι νέες Roma Influencers μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό

ρόλο στη μείωση της συχνότητας εμφάνισης των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

Εκπαίδευση νέων Roma Influencers	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	0	2	5
Ιρλανδία	0	3	3
Πορτογαλία	1	5	2
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**1**	**10**	**11**

Η διασφάλιση της συνέχειας και της βιωσιμότητας του ρόλου των Roma Influencers θα απαιτήσει στενή παρακολούθηση και διαρκή υποστήριξη, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη την αντίσταση που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν στις κοινότητές τους. Μια τέτοια αντίσταση θα μπορούσε να αποθαρρύνει τη συνέχιση της συμμετοχής τους ή να υπονομεύσει την αποδοχή και τη νομιμοποίηση του ρόλου που επιδιώκουν να αναλάβουν.

Εθνικά εργαστήρια

Η αξιολόγηση του δυνητικού μελλοντικού αντίκτυπου των συγκεκριμένων εργαστηρίων ήταν επίσης ιδιαίτερα θετική, κυρίως επειδή συνέβαλαν στην ανάδειξη και τη συζήτηση ενός ζητήματος με τόσο μεγάλη επικαιρότητα.

Εθνικά εργαστήρια	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	0	2	5
Ιρλανδία	1	4	1
Πορτογαλία	1	3	4
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**2**	**9**	**11**

Οδηγός Καλών Πρακτικών

Η αξιολόγηση των συγκεκριμένων οδηγών ήταν συνολικά θετική. Η αναπαραγωγή και η προσαρμογή των καλών πρακτικών σε διαφορετικά εθνικά πλαίσια μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων για την αντιμετώπιση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας, ιδίως μέσω της πρόληψης και, τελικά, της εξάλειψής τους.

Οδηγός Καλών Πρακτικών	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	0	2	5
Ιρλανδία	0	3	3
Πορτογαλία	1	4	3
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**1**	**9**	**12**

Έκθεση / Φεστιβάλ

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν μία από εκείνες που αξιολογήθηκαν πιο θετικά από τους συμμετέχοντες, κυρίως λόγω της ευρείας απήχησής της στο κοινό και της συμβολής της στην ευαισθητοποίηση γύρω από ένα τόσο σημαντικό ζήτημα, όπως οι πρώιμοι γάμοι και η πρώιμη μητρότητα, μεταξύ παιδιών και νεαρών κοριτσιών κάτω των 18 ετών.

Έκθεση / Φεστιβάλ	Επίπεδο 2	Επίπεδο 3	Επίπεδο 4 (μέγιστο)
Ελλάδα	0	0	7
Ιρλανδία	0	2	4
Πορτογαλία	1	4	3
Ρουμανία	0	0	1
Σύνολο	**1**	**6**	**15**

Δυνατότητα μετασχηματισμού

Ένα τελευταίο ζήτημα αφορά τη δυνατότητα του Δικτύου Ρομά να λειτουργήσει ως μοχλός αλλαγής στις κοινότητες Ρομά, ιδίως ως προς τον βαθμό στον οποίο μπορεί να συμβάλει στην αλλαγή συμπεριφορών και στον μετασχηματισμό βαθιά ριζωμένων τρόπων ζωής και κοινωνικών πρακτικών που συνδέονται στενά με πολιτισμικούς κανόνες.

Οι συμμετέχοντες θεωρούν, σε γενικές γραμμές, ότι το Δίκτυο Ρομά διαθέτει αυτή τη μετασχηματιστική δυνατότητα. Συνολικά, 17 ερωτηθέντες εκτίμησαν ότι η δυνατότητα αυτή είναι σαφώς υπαρκτή, ενώ πέντε θεώρησαν ότι υφίσταται μόνο σε κάποιον βαθμό — τρεις από την Ιρλανδία και δύο από την Πορτογαλία. Κανένας συμμετέχων δεν εξέφρασε αρνητική άποψη ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα.

Μεταξύ όσων αναγνώρισαν ξεκάθαρα τη δυνατότητα του Δικτύου να συμβάλει στην αλλαγή, εντοπίστηκαν διάφοροι παράγοντες που ενισχύουν αυτή την εκτίμηση:

- **Ενίσχυση της φωνής των γυναικών και των κοριτσιών Ρομά**, με την ενδυνάμωση της συμμετοχής τους και της δυνατότητάς τους να εκπροσωπούν οι ίδιες τον εαυτό τους στις κοινότητές τους.

- **Αλλαγή με πρωτοβουλία της ίδιας της κοινότητας**, η οποία βασίζεται στη γνώση, την εμπειρία και την ενεργό συμμετοχή των ίδιων των Ρομά, αντί να στηρίζεται αποκλειστικά σε εξωτερικές παρεμβάσεις.
- **Επιρροή μεταξύ ομοτίμων και εμπιστοσύνη**, καθώς τα μηνύματα που μεταφέρονται από άτομα με παρόμοιο υπόβαθρο και εμπειρίες ενδέχεται να έχουν μεγαλύτερη αξιοπιστία και απήχηση στις κοινότητες Ρομά.
- **Παροχή περαιτέρω εκπαίδευσης και πρόσβασης στην πληροφόρηση** για τις Roma Influencers και τα μέλη των κοινοτήτων.
- **Ευαισθητοποίηση και έμπνευση για αλλαγή**, τόσο στο εσωτερικό των κοινοτήτων Ρομά όσο και μεταξύ των υπευθύνων χάραξης πολιτικής και των δημόσιων λειτουργών.
- **Οι Roma Influencers ως πρότυπα προς μίμηση**, που αποδεικνύουν ότι η εκπαίδευση, η απασχόληση και οι εναλλακτικές επιλογές ζωής είναι εφικτές.
- **Ανταλλαγή γνώσεων και καλών πρακτικών**, με την υποστήριξη της εκπαίδευσης, της συλλογής δεδομένων και της θεσμικής συνεργασίας, ώστε να ενισχυθούν η βιωσιμότητα και ο αντίκτυπος του Δικτύου.

Μεταξύ όσων θεώρησαν ότι η μετασχηματιστική δυνατότητα του Δικτύου είναι υπαρκτή μόνο σε κάποιον βαθμό, εντοπίστηκαν διάφορα πιθανά εμπόδια στην επίτευξη μιας τέτοιας αλλαγής:

- Περιορισμένος διαθέσιμος χρόνος για την ενασχόληση με τις διάφορες δραστηριότητες.
- Δυσκολία αλλαγής βαθιά ριζωμένων αντιλήψεων και πρακτικών στις κοινότητες Ρομά, ιδίως όσον αφορά τη σημασία που αποδίδεται στον γάμο.
- Φτώχεια και κοινωνικοοικονομική ευαλωτότητα.
- Περιορισμένη αυτονομία και διαθεσιμότητα των γυναικών Ρομά για συμμετοχή.
- Χαμηλά επίπεδα συμμετοχής και ενεργού εμπλοκής των γυναικών Ρομά.

ΣΥΝΟΨΗ

Συνολικά, η αξιολόγηση του **Δικτύου Roma Influencers και των δραστηριοτήτων που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου είναι ιδιαίτερα θετική**. Οι συμμετέχοντες εκτίμησαν ιδιαίτερα τη διακρατική συνεργασία, τις εκστρατείες ευαισθητοποίησης, τις εκθέσεις και τα φεστιβάλ, τα οποία συνέβαλαν στην αύξηση της προβολής του έργου και στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τους πρώιμους γάμους και την πρώιμη μητρότητα, τόσο στις κοινότητες Ρομά όσο και στο ευρύτερο κοινό.

Η **εκπαίδευση και η ενεργός συμμετοχή των Roma Influencers** θεωρήθηκαν ταυτόχρονα ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του έργου και μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του. Οι δυσκολίες περιλάμβαναν την αντίσταση στο εσωτερικό των κοινοτήτων, τον φόβο της δημόσιας έκθεσης και της κριτικής, καθώς και την πολυπλοκότητα της προσέλκυσης και διατήρησης της συμμετοχής γυναικών που ήταν πρόθυμες να αναλάβουν αυτόν τον ρόλο. Παρ' όλα αυτά, οι συμμετέχοντες πιστεύουν γενικά ότι οι Roma Influencers μπορούν να

συμβάλουν στην αλλαγή, λειτουργώντας ως πρότυπα προς μίμηση, ενισχύοντας τη φωνή των γυναικών, προωθώντας την επιρροή μεταξύ ομοτίμων και ενισχύοντας την ευαισθητοποίηση μέσα από τις ίδιες τις κοινότητες Ρομά.

Οι **προτάσεις πολιτικής, τα εθνικά εργαστήρια και οι Οδηγοί Καλών Πρακτικών** αξιολογήθηκαν επίσης θετικά και θεωρούνται δυνητικά χρήσιμα εργαλεία για μελλοντικές παρεμβάσεις, ιδίως στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, της θεσμικής συνεργασίας, της ενεργού συμμετοχής των κοινοτήτων και της ενδυνάμωσης των γυναικών και των κοριτσιών Ρομά.

Τέλος, το Δίκτυο θεωρείται ευρέως ότι διαθέτει **μετασχηματιστική δυναμική**: 17 συμμετέχοντες εκτίμησαν ότι αυτή η δυνατότητα είναι σαφώς υπαρκτή και πέντε ότι υφίσταται σε κάποιον βαθμό, ενώ κανένας δεν εξέφρασε αρνητική άποψη. Παράλληλα, εκτιμάται ότι η επίτευξη ουσιαστικής αλλαγής απαιτεί συστηματική δράση, χρόνο, εμπιστοσύνη και συνεχή υποστήριξη, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη εμπόδια όπως οι βαθιά ριζωμένες πολιτισμικές πρακτικές, η φτώχεια, η περιορισμένη αυτονομία και η χαμηλή συμμετοχή ορισμένων γυναικών Ρομά.

VI. Παράρτημα 10 – Αξιολόγηση των Εταίρων

Το παρόν παράρτημα αποσκοπεί στην αξιολόγηση του έργου από την οπτική των εταίρων. Ζητήθηκε από κάθε εταίρο να εκφράσει την άποψή του σχετικά με τις δραστηριότητες του έργου. Η αξιολόγηση βασίζεται σε ανώνυμες απαντήσεις, χωρίς να προσδιορίζεται η χώρα προέλευσης του ερωτώμενου.

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ:

Ιούλιος 2026.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ 2026:

Στα μέσα Ιουλίου, το Παράρτημα 10 απεστάλη σε όλες τις ομάδες. Ζητήθηκε να υποβληθεί μία απάντηση από κάθε εταίρο, δηλαδή συνολικά πέντε απαντήσεις.

Μετά από δύο χρόνια κοινής εργασίας, από το 2024 έως το 2026, κατά τη διάρκεια των οποίων όλοι οι εταίροι κλήθηκαν να διατηρήσουν υψηλό επίπεδο συμμετοχής και δέσμευσης, προκειμένου να διασφαλιστεί η επιτυχής υλοποίηση των δραστηριοτήτων, έφτασε η στιγμή της συνολικής αποτίμησης του έργου. Η κοινή αυτή προσπάθεια πραγματοποιήθηκε με στόχο την επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί κατά την έναρξη του έργου.

Η συνολική αξιολόγηση και των πέντε εταίρων είναι «πολύ καλή», γεγονός που αποτυπώνει την ομόφωνη θετική τους άποψη. Η αξιολόγηση αυτή καταδεικνύει όχι μόνο τη συνάφεια και την επικαιρότητα του θέματος που πραγματεύεται το έργο, αλλά και τη σημασία του στα διαφορετικά εθνικά πλαίσια.

Το έργο ανέδειξε ότι οι κοινότητες Ρομά χαρακτηρίζονται από πολυμορφία και ότι οι πρώιμοι γάμοι και η πρώιμη μητρότητα εμφανίζονται με διαφορετικές μορφές και σε διαφορετικό βαθμό στις επιμέρους χώρες, όπως καταδεικνύεται με σαφήνεια από τις εθνικές και διακρατικές εκθέσεις που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του WP2. Παράλληλα, το έργο απέδειξε ότι η ανάληψη δράσης είναι εφικτή και ότι παρεμβάσεις αυτού του είδους μπορούν να συμβάλουν στην προώθηση της αλλαγής στο εσωτερικό των κοινοτήτων Ρομά.

Λαμβάνοντας υπόψη τις επιμέρους δραστηριότητες, η συνολική αξιολόγηση είναι επίσης θετική. Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, τέσσερις δραστηριότητες έλαβαν τις πιο θετικές αξιολογήσεις ως προς τον δυνητικό τους αντίκτυπο στη μείωση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας: οι δύο εκπαιδευτικές δραστηριότητες των Roma Influencers — η αρχική εκπαίδευση και η εκπαίδευση των νέων Roma Influencers—, η διακρατική συνεργασία και ο Οδηγός Καλών Πρακτικών.

Δραστηριότητες και προσεγγίσεις ως προς τον αντίκτυπό τους στη μείωση των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας, σύμφωνα με την αξιολόγηση των εταίρων

	3	4 (μέγιστο)
Δίκτυο Roma Influencers	2	3
Εκπαίδευση των Influencers	1	4
Διακρατική συνεργασία	1	4
Εκστρατείες ευαισθητοποίησης	2	3
Προτάσεις πολιτικής	3	2
Εκπαίδευση νέων Roma Influencers	1	4
Εθνικά εργαστήρια	2	3
Οδηγός Καλών Πρακτικών	1	4
Έκθεση / Φεστιβάλ	2	3

Όσον αφορά τη δυνατότητα του Δικτύου Ρομά να λειτουργήσει ως παράγοντας μετασχηματισμού στις κοινότητες Ρομά, όλοι οι εταίροι συμφωνούν ότι διαθέτει αυτή τη δυνατότητα, αν και δύο από αυτούς θεωρούν ότι η μετασχηματιστική του δυναμική είναι υπαρκτή μόνο σε κάποιον βαθμό.

Το Δίκτυο Roma Influencers μπορεί να συμβάλει στην αλλαγή με διάφορους τρόπους, τους οποίους οι εταίροι προσδιόρισαν μέσα από τις απαντήσεις τους.

Οι παράγοντες που εντοπίστηκαν υποδηλώνουν ότι η μετασχηματιστική δυναμική του Δικτύου Roma Influencers εξαρτάται από τον συνδυασμό της ευαισθητοποίησης, της ενδυνάμωσης, της συνέχειας και της πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες. Οι δράσεις συνηγορίας και διάδοσης μπορούν να συμβάλουν στην αμφισβήτηση των στερεοτύπων και των διακρίσεων, ενώ παράλληλα αναδεικνύουν περισσότερο τα ζητήματα των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας στη δημόσια συζήτηση.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η συμμετοχή των γυναικών και των κοριτσιών Ρομά, καθώς ο ρόλος τους ως ενεργών φωνών και προτύπων προς μίμηση μπορεί να ενισχύσει την αξιοπιστία των μηνυμάτων που μεταδίδονται και να υποστηρίξει την αλλαγή εκ των έσω, μέσα στις ίδιες τις κοινότητες Ρομά. Ως εκ τούτου, η άμεση συμμετοχή τους ενδέχεται να έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο από παρεμβάσεις που σχεδιάζονται και υλοποιούνται αποκλειστικά από εξωτερικούς φορείς.

Ταυτόχρονα, καθοριστικής σημασίας είναι η συνέχεια και η βιωσιμότητα του Δικτύου. Αυτό προϋποθέτει τη συνεχή εκπαίδευση των Roma Influencers, την ουσιαστική συμμετοχή των κοινοτήτων και τη στενή συνεργασία με σχολεία, υπηρεσίες υγείας και κοινωνικές υπηρεσίες, μη κυβερνητικές οργανώσεις και δημόσιους φορείς. Η εκπαίδευση θεωρείται επίσης βασικός παράγοντας, ιδίως μέσω της βελτίωσης της πρόσβασης στην εκπαιδευτική

διαδικασία και της πρόληψης της σχολικής διαρροής μεταξύ των κοριτσιών Ρομά. Αντίστοιχα, η παροχή κατάλληλων υπηρεσιών υγείας για τις γυναίκες μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη της πρόληψης των πρώιμων γάμων και της πρώιμης μητρότητας.

Συνολικά, τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν τη σημασία μιας συντονισμένης και διαρκούς προσέγγισης, στο πλαίσιο της οποίας οι ίδιες οι γυναίκες Ρομά διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην προώθηση της αλλαγής στις κοινότητές τους.

Όπως υπάρχουν παράγοντες που μπορούν να υποστηρίξουν τον μετασχηματισμό, υπάρχουν και **εμπόδια** που ενδέχεται να τον δυσχεράνουν ή να τον αποτρέψουν. Και σε αυτό το ζήτημα, οι εταίροι μοιράστηκαν τις απόψεις τους.

Διάφορες προκλήσεις ενδέχεται να επηρεάσουν τη δυνατότητα του Δικτύου να διατηρήσει τον μετασχηματιστικό του ρόλο σε βάθος χρόνου. Μία από τις βασικότερες δυσκολίες είναι η διατήρηση της ενεργού συμμετοχής των μελών του Δικτύου και των Roma Influencers, ιδίως λόγω του περιορισμένου διαθέσιμου χρόνου για τη συμμετοχή στις διάφορες δραστηριότητες. Ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα αφορά τη βιωσιμότητα του Δικτύου μετά την ολοκλήρωση του έργου, καθώς η συνέχισή του θα εξαρτηθεί από την εξασφάλιση επαρκών πόρων και τη διατήρηση της απαραίτητης υποστήριξης.

Η στενή συνεργασία με θεσμικούς φορείς, τοπικές οργανώσεις και κοινότητες Ρομά θα είναι επίσης καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση της συνέχειας και την ενίσχυση του έργου του Δικτύου. Παράλληλα, η αντίσταση που ενδέχεται να εκδηλωθεί σε ορισμένες κοινότητες Ρομά μπορεί να περιορίσει τον ρόλο και την προβολή των Roma Influencers. Ειδικότερα, οι γυναίκες που αναλαμβάνουν δημόσια τον ρόλο των προτύπων προς μίμηση ενδέχεται να μην γίνονται πάντοτε πλήρως αποδεκτές. Αυτό σημαίνει ότι, σε ορισμένα περιβάλλοντα, πιο άτυπες προσεγγίσεις με επίκεντρο την κοινότητα, οι οποίες βασίζονται στην εμπιστοσύνη και την άμεση επαφή με γυναίκες και κορίτσια, μπορεί να αποδειχθούν αποτελεσματικότερες.

ΣΥΝΟΨΗ

Το έργο έλαβε **ιδιαίτερα θετική συνολική αξιολόγηση** και από τους πέντε εταίρους. Οι δραστηριότητες που θεωρήθηκε ότι διαθέτουν τον μεγαλύτερο δυνητικό αντίκτυπο ήταν η εκπαίδευση των Roma Influencers, η εκπαίδευση των νέων Roma Influencers, η διακρατική συνεργασία και ο Οδηγός Καλών Πρακτικών.

Οι εταίροι αναγνωρίζουν επίσης τη **μετασχηματιστική δυναμική του Δικτύου Roma Influencers**, ιδίως μέσω της ενδυνάμωσης των γυναικών και των κοριτσιών Ρομά, της ευαισθητοποίησης και της προώθησης της αλλαγής εκ των έσω, μέσα στις ίδιες τις κοινότητες. Ωστόσο, ο μελλοντικός αντίκτυπός του θα εξαρτηθεί από τη διατήρηση της ενεργού συμμετοχής, την εξασφάλιση επαρκών πόρων, τη θεσμική συνεργασία και τη δυνατότητα υπέρβασης των αντιστάσεων που ενδέχεται να εκδηλωθούν σε ορισμένες κοινότητες Ρομά.

VII. Τελική επισήμανση

Ως τελική αποτίμηση, μπορούμε να πούμε ότι το Δίκτυο Roma Influencers αποτέλεσε ένα φιλόδοξο έργο, το οποίο έθεσε σημαντικές απαιτήσεις σε όλους όσοι συμμετείχαν σε αυτό.

Παρά τις δυσκολίες, κατάφερε να αποκτήσει πρόσβαση και να αναπτύξει δράση μέσα σε κοινότητες όπου εξακολουθεί να υπάρχει σημαντική αντίσταση στην αλλαγή. Έργα αυτού του είδους μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία των βάσεων για έναν μελλοντικό μετασχηματισμό, με την προσδοκία ότι τα αποτελέσματά τους θα γίνουν περισσότερο ορατά με την πάροδο του χρόνου.

Αναγνωρίζεται ευρέως ότι για την επίτευξη αυτού του στόχου απαιτείται διαρκής επένδυση και υποστήριξη, όχι μόνο από την πλευρά της Πολιτείας, αλλά και από όλους τους οργανισμούς και τους επαγγελματίες που εργάζονται άμεσα με τις κοινότητες Ρομά, είτε στον τομέα της εκπαίδευσης είτε της υγείας ή σε άλλους τομείς. Η αλλαγή είναι εφικτή, αλλά χρειάζεται υποστήριξη και συνέπεια σε βάθος χρόνου.

Οι γυναίκες που συμβάλλουν σήμερα στην προώθηση αυτής της αλλαγής χρειάζεται, περισσότερο από ποτέ, να αισθάνονται ότι πρόκειται για μια συλλογική προσπάθεια και ότι δεν είναι μόνες τους στην αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης.